

Andrej Žigon: *Regratov venec*; uredil in spremno besedo napisal Peter Kolšek. Celovec: Mohorjeva družba (Ellerjeva edicija 29), 2004.

“Pozabi se takoj, ko je napisana,” je o nastanku pesmi odkrito-srčno zapisal pesnik Andrej Žigon. Zares: njegove pesmi, ki se karseda hitro umikajo druga drugi, ne presenečajo z vrtoglavim eksperimentiranjem, niti z vsiljivo nezgrehljivo prepoznavnostjo, in kot lahko sklepamo že po naslovu, ki se ne sramuje skromnosti čudaške rastline, tu ni prostora za avtoritativnost klasika. V zameno za lastnosti, ki jih imamo ponavadi za adut, pa njegovo delo ohranja svežino ustvarjalnega trenutka. Večina pesmi iz zbirke učinkuje, kot da so bile pravkar napisane, poetična izkušnja se razliva daleč čez robove verzov, pesnik in bralec pa že hitita naprej, kdo ve kam.

Uganka večne mladosti se v tej poeziji ne izčrpa z zgodnjo smrtjo avtorja, niti z zanesenjaštvom hipijevske generacije, ki ji je pripadal, še najmanj pa z modernističnim zamahom (čeprav občasno zazveni kot apokrifni Šalamun). Pomlaja se iz prepolnega srca, ki v svoji tesnobnosti izrisuje vangoghovski pejzaž, iz otroške duše, ki nenehno zapada v nasprotujoča si razpoloženja, iz slikovitosti in prostodušnosti obenem. V svojem pesniškem elementu je Andrej Žigon “the fool on the hill”, norec na griču beatniške muzikalnosti, najljubeznivejši klativitez. “Poljubil sem / cesto / na prašno srce,” pripoveduje v pesmi, ki označuje definitiven prelom z zgodnejšim ustvarjanjem, v katerem dominirajo figure iz otroškega zornega kota vsemogočnih, v resnici pa obupanih odraslih. Pobeg od materine žalosti in sence odsotnega očeta nikoli ne more dokončno uspeti, prav ta vnaprej izgubljena bitka pa dela iz njega vse kaj več kot osladno smehljajočega se potepuha. “Ko te ni v hodnikih dneva, / v krošnji slepega večera / ziblješ žvrgolenje tankega nemira, / na oči mi daljna roka lega.”

Žigonov svet se razpenja med ljubeznijo in brezupom, na sredi med obema pa se razpirajo razpoke in zareze, iz katerih

poganjajo divji, samorodni verzi. Poezija prinaša okus po divjih sadežih, drevesa, ki se razraščajo po njej, pa ne poznajo cepljenja, niti udomačevanja. Oblikujejo jih naravni zakoni, ne pa človeške omejitve, od tod torej trpka, po brinju dišeča bujnost, resnobna svobodnost. Nezgrešljivi krajinski elementi poudarjajo občutek nenehnega tavanja in iskanja “z dvignjenim palcem do sodnega dne”, cerkev, britof, cesta, grič, drevo, polje, grapa, breg in gmajna pa ustvarjajo spremenljivo notranjo pokrajino, razžarjeno z lastno svetlobo, kjer pulzira nekakšno grčasto življenje. Potepanje se resda lahko spremeni v veselo rogoviljenje pesnika, ki je prav rad “v buteljko črnega zadremal”, v zanesenost veselih norcev in pijancev, v dvorjenje lepim deklicam in prijaznim starim mamcam, pozornosti pa je vredna tudi zamaknjena očaranost, pa čeprav s pridihom tragičnega. “Ko bo hrib zorel / v polno, jesensko omizje / in bodo grmovja točila / pivo po zapuščenih senožetih, / pridem / z dolge, trudne poti. // Oblaki / mi bodo ponudili stol / in me spraševali to in ono / o črnkah, / o rdečih pristaniščih. // Jaz pa bom zaklel / in pil, / pil do smrti / iz penečih grmovij zelenega doma.” Magično privlačni Notranjska in Primorska se plemenitita s pesnikovo notranjo *terro incognito*, potem pa ga še stokrat poplačata z lepoto, ki je nikoli ni oplenil množični turizem. Kot muzi sta vabljivi, a obenem nedotaknjeni, morda celo nedotakljivi.

Svet, ugledan skozi ljubeče oči, pa je nepreklicno zaznamovan s skrito bolečino, ki reže in prelamlja spokojno vedrino pejsaža. Na trenutke hudo različna ostrina je vse preveč resnična, da bi jo lahko pripisali zgolj eksperimentu. “O, jutro zeleno od duše izgnane! / O, cula srca od pogače razdane! / O, hribovite daljave, s tesnobo cerkva / kamenjane! / O, rosa in bele vasi, / kjer samota na gosli igra, z bodečo nežo gosti / slepe starke in device tri. // Do večernega zvona pa nobene poti.” Ozračje je nabito s pritajeno krutostjo, ki je lahko del pesnikove osebne zgodbe, izjemoma pa se prelevi v ljudsko občuteno baladnost z arhetipskim junakom. Tak primer je pesem o Ožbeju, ki v eni sami osebi zgošča sicer razpršene energije zloslutnega.

Napetost, ki zaznamuje njegove pesniške podobe, je mnogoplastna, izvira davno izpred časa, v razumljivejših in nam bližjih obrisih pa se izraža skozi podedovane konflikte, bolezní, še posebej značilno pa skozi marginalno pozicijo. Andrej Žigon je namreč pesnik, ki ga je revščina zaznamovala skoraj v isti meri kot slovensko moderno – značilna so njegova skoraj bratska čustva do umetnikov, ki jih je pokopala Cukrarna, mladim mrtvim pesnikom pa posveča okrutno lepo in prijazno odštekano uspavanko: “Utrgan zvon čez strehe tava, / kresnice zlomljene blazne, / plegli so kostanji krog vodnjaka, / spod cvetnih piramid ječe. // Korito zgrizla je milina, / na britev curek pada, / brezumno kri v prah povija / zaspana smrtna serenada. // V visokih oknih bezgovi obrazi, / vnetljivih pecljev do srca, / izvir izgrebejo v nagrobni vazi, / presunjeni od krutega sveta.”

Peter Kolšek je v spremni besedi z naslovom *Upanje je milost z volčjim obrazom* pronicljivo opozoril na nasprotje med notranjo ekstatičnostjo in neizprosno zunanjo okoliščin. Od tod napetost, ki se občasno sprevrže v krčevitost, pri bralcu pa v občutek, da je verze v rasti nekaj zavrlo, čeprav so pod pritiskom

nastale najbolj fantastične oblike. Drastične omejitve je bil pogosto sposoben sprejemati celo s humorjem, tako vsaj učinkujejo detajli njegovega več kot skromnega vsakdanjika, ki v kontekstu poezije izzvenijo izrazito komično: gate, planke, budilke, zelišča, škrge. Slutnja doma je poezijo tega potepuha obogatila z najnežnejšimi sledovi, z nečim, kar diši po prekipelem mleku, štedilniku na drva in kavnem nadomestku. Besede nostalgija si v tej zvezi seveda ne upam zapisati – pa ne samo zato, ker jo je modna frazeologija že zdavnaj ogulila do nerazpoznavnosti – pač pa predvsem zato, ker se mnogi za nas že ganljivo zastareli detajli pesniku samemu kaj hitro spet spremenijo v branike neusmiljene resničnosti. Tako kot vse, kar ga je naredilo pesnika in s čimer je bil obenem obdarjen in obremenjen, je skrajno dvorezno že njegovo otroštvo med neskončnimi ježešmarijami, pa tudi študentsko življenje brez bonov za kosila, eksotičnih nizkocenovnih potovanj in mobilnih zmenkofonov, kjer mračno bivanje lepšajo edinole litrce, izpraznjene v krogu prijateljev.

Značilna razdvojenost se je dolgoročno žal izkazala za pogubno, še posebej v kombinaciji s posledicami prestroge verske vzgoje in psihiatrično diagnozo. Katastrofa se je najprej odrazila v problematičnem, nezavidljivem ljubezenskem življenju, očitnem že skozi pepelnate metafore njegovega pesnjenja. Žigonova poezija sicer ni primarno erotične narave, v slutnji dokončnega zloma pa so sčasoma izgoreli tudi vsi drugi vidiki njegove ustvarjalnosti. Pesnik je svojo poezijo preživel za več kot dvajset let – druga polovica življenja mu je namreč minila v nihanju med čudaškim verskim zanesenjaštvom in krči manične depresije. V času njegovega življenja sta izšli le dve zbirki, *Zeleni oblaki* (1971) in *Krt v sedlu* (1986). *Regratov venec* zajema obe, dodaja pa jima še vse neobjavljene pesmi in pa tiste, ki so doživele zgolj revijalno objavo. Peter Kolšek, ki je na ta način ohranil celotno zapuščino svojega dobrega prijatelja, je zbrana dela naslovil po opuščnem pesnikovem projektu, neuresničljivi poslanici, prepleteni s citati slovenskih pesnikov in svetopisemskimi pasusi, ter pesnikovo lastno poezijo, prepleteno z moralično refleksijo.

Bombastično razpredanje o krivično prezrtem ali celo zamolčanem ustvarjalcu tu ni na mestu. Pesmi v času svojega nastanka, pa tudi desetletja po njem nekako niso našle pravega mesta pod slovenskim literarnim soncem, vendar pa so bile tudi napisane brez vsake misli na sončenje v slavi. Namesto akademskih ambicij jih navdihuje iskanje svobode in nevezanosti, morda celo za ceno pozabe. Je avtor zavestno tvegati? Njegovo delo si seveda zasluži resno obravnavo, bralska očaranost pa med drugim izhaja tudi iz dejstva, da je bilo te krhke verze potrebno iztrgati iz pozabe, iz njihove izjemne ogroženosti, iz občutka, da ni dosti manjkalo, pa bi ta tako lepo izsanjani svet izginil brez sledu. In kar je najbolj zanimivo: pečat fragmentarnosti, običajno razumljen kot motnja, pri Žigonu začuda učinkuje kot pika na i.

Zbirko, kot je tale, bi zlahka prezrli, a nikoli ne bi izvedeli, da smo zamudili povabilo v pristen in prvinski svet, v življenje duše, ki je obenem otroško začudena in stara kot zemlja. "Napisal sem malo poezije, raje sem jo nenapisano odživel," je ob neki priložnosti zapisal pesnik.